

ВЛАДИМИР ЖУЊИЋ, Котор

МОРФОЛОШКО-ХИДРОГРАФСКИ ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛ СКАДАРСКОГ ЈЕЗЕРА

Скадарско језеро се налази у непосредној близини Јадранског мора, па представља допунски елемент приморском туризму, јер његова непосредна близина омогућава излетнички туризам са Јадранске обале, као што и непосредна близина Титограда, највећег туристичког дисперзива у Црној Гори, омогућава излетницима долазак до Језера за 20 минута.

О времену и начину постанка Скадарског језера постоје два мишљења. По првоме које заступају Boué, Haasert и Velters, Језеро је плиоцене старости. Њима се придружују Schwarz и Bougart сматрајући језеро великим дијелом некадашњег залива Јадранског мора, који је услед издизања терена око Бојане загађен, да је скадарска површ маринског поријекла и да је та област у плиоцену била под морем. Са овим последњим ставом слаже се и Цвијић. Међутим, по његовом мишљењу, постанак басена језера је тектонски предиспониран, што се очитује у уздужним расједима, посебно оним дуж југозападног обода. Сублакустријске крашке појаве (ока и вирова као бивших вртача), затим динарски правац пружања и нагнутост према југозападу, засновали су Цвијићеву тврдњу да је језерски басен првобитно био крашко поље, које се при набирању, односно при повијању и сударању динарских и грчко-албанских бора расјело и касније спустило дуж расједа.

Према томе, Скадарско језеро је крашко поље потопљено услед тектонских узрока.

Дужина обалске линије износи 162 km, а коефицијент разубености 3,6. Дуго је 44 km. Највећа ширина је 14 km. Дужина обалске линије се знатно повећа поплавом у току зиме.

Рељеф приобалних терена је двојак. Сјеверна и сјеверозападна обала Скадарског језера, тј. обала од Превлаке и Одрињске горе до Хумског блата, је изразито ниска и представља дио Зетске равнице. Она представља поплавно подручје од октобра до маја. Према томе, без обзира на раван терен, није подесна за изградњу било каквих туристичких објеката већих капацитета, изузев мањих објеката прилагођених ловном туризму, уколико прије што је та обала обрасла разноврсном мочварном вегетацијом. Једини објекат који се у том подручју налази је адаптирана зграда некадашње жељезничке станице у Доњој Плавници. Овај Ловачки дом захтијева изградњу знатно квалитетнијег пута кроз Зетску равницу. Пошто је изграђен на насипу, ни највећи водостај му не смета. Према томе ова обала се може валоризовати једино кроз ловни туризам. Изузетак чини подручје на југозападној страни острва Врањине, гдје се налази шљунковита плажа дужине 100 метара, и ширине 2—3 метра, а мјестимично и 8 метара. Површина плаже износи 400 до 500 m². Ова плажа има изванредне услове за активирање, јер се налази уз саму јадранску магистралу, која прелази преко Језера, а у њеном непосредном залеђу налази се велики заравњени простор (некадашњи каменолом), који би омогућио паркирање и до 300 аутомобила. Јужна и југозападна обала је сасвим друкчијег карактера. Она се пружа од села Посељани до албанске границе у дужини од око 60 km. Изразито је стрма и каменита, укључујући и бројна острва поред ње. Потпуно је неподесна за изградњу већих туристичких објеката пошто нема заравњених терена. Исто тако, тешко је приступачна са копнене стране, јер уз обалу не води никакав пут.

Макадамски пут, данас асфалтиран, изграђен последице рата, од Вирпазара до Остроса дуж јужне и југозападне стране Језера иде прилично високо, често и на висини до 300 m, те је потребно на појединим мјестима и до пола сата пјешачења до обале (на примјер код Мурића) и то козјим стазама. Према томе, овај пут се може активирати за купалишни туризам само ако се изграде краци према Језеру.

Једина плажа на овој обали која има изванредне квалитете је плажа испод села Мурића. Настала је веома интензивном акумулацијом из једне готово висеће бујичне долине изнад села Мурића. Она се практично налази на излазу те долине из планине у котлину. Плажу у Мурићима предвајају кречњачки хумови на два дијела, а њена укупна дужина износи око 700 метара. Ширина плаже на појединим мјестима је и преко 10 метара. Њена површина износи сса 4.200 m². Дебљина наслаге пјеска и шљунка износи 2—3 метра, а на појединим мјестима и до 4 m. Према томе овдје би се могло смјестити одједном и преко 500 купача ако узмемо норму од 8 m² по купачу. Она је благог нагиба и јако изложена сунцу па се брзо загрије. Њене предности су, поред осталог, и у томе што је то једина већа

плажа на обали нашег дијела Језера, као и у томе што пијесак није изразито ситан као у Улцињу, те не може бити ношен вјетром и на тај начин засипати купаче. Састав плаже чини крупнозрни пијесак и ситнозрни шљунак.

На самој плажи има више стабала дуда и смокве који чине приличну хладовину. Међутим, на контакту плаже и глиновите подлоге расте веома бујна вегетација, коју чине смокве, маслина, кошћела, дудови и густа кестенова шума. Та вегетација на удаљености свега око 15 m од језерске површине пружа изванредну хладовину, која је још боља у непосредном залеђу плаже. Терен је у том дијелу у потпуности заравњен и терасаст, чврст и оцједит, тако да се на њему у кестеновој и маслиновој вегетацији, с обзиром на прилично велику површину може смјестити аутокампа капацитета 100 аутомобила. Веома је повољна околност што на самој плажи постоји бунар са чистом и хладном водом, којом се служе и сељаци из села Мурићи. У случају изградње туристичких објеката на овом терену би се могло ископати још неколико бунара, тако да туристи не би оскудијевали у води.

На хуму који пресјеца плажу постоји зграда некадашње основне школе, која би се могла адаптирати у угоститељски објекат, тим прије што поред исте постоји мало пристаниште, погодно за пристајање мањих и већих чамаца, којима би излетници долазили до плаже.

Веома погодна околност је што се острво Бешка налази на удаљености од око 300 m од плаже. Оно је не само значајан историјски објекат, већ и острво које пружа извјесне могућности за изградњу мањих бунгалова. Оно би пружало изванредан мир и самоћу појединим интелектуалним радницима (књижевницима, сликарима, научницима и др.), који би на овај начин били изоловани од вреве, галаме и гужве која би владала на плажи, те би на тај начин истима било омогућено да се уз одмор баве и стваралачким радом. Обале острва пружају изванредне могућности за спортски риболов, као вид рекреације. Веза са обалом одржавала би се чамцима, којима би се туристи превозили до обале и прехрањивали у ресторану, који би био јединствен за читаву плажу.

Приступ плажи за сада је могућ једино воденим путем, пошто асфалтни пут води високо изнад плаже, али би од њега могао бити изграђен крак до плаже у дужини од 2 до 3 km. Ова плажа могла би, с обзиром на своје квалитете, да постане излетиште Титограда, јер до ње нема више од 1 сата комбиноване вожње Зетском равницом, аутомобилом, и преко Језера до Плавнице, бродом. Та комбинована вожња била би веома атрактивна за излетнике. Приликом вожње Језером, излетници би могли посматрати у јуну и јулу један куриозитет. У том периоду сточари пребацују чамцима стоку са јужне стјеновите обале на испашу на сјеверну обалу са које почиње вода да се повлачи и за собом оставља простране зелене ливаде, а са ове такође

пребацују чамцима сијено на супротну страну, како би им преко зиме послужило за исхрану стоке коју поново враћају кад им услови постану непогодни.

Плажа у Мурићима је данас прилично запуштена, тако да је на појединим мјестима израстао коров. По њој се креће стока која долази на појила, те је тако дјелимично загађена фекалијама. Околни сељаци са плаже односе пијесак који је веома подесан за изградњу кућа. Плажу би, безусловно, требало заштитити и покушати активирати.

На мјесту гдје се спајају Танки рт и насип којим води жељезничка пруга и јадранска магистрала према Вирпазару, а у непосредној близини моста на насипу, формирала се још једна мања плажа дужине око 150 m, а просјечне ширине око 3 m. Њена површина од сса 450 m² пружа могућност за купање транзитним туристима. Уз њу постоји паркинг простор, истина још неуређен на коме се може смјестити око 20 аутомобила. Плажа је пјесковита и шљунковита. Овдје би се могао саградити и један мали угоститељски објекат, у којем би туристи могли наћи најосновније артикле за освјежење. Плажа је слична оној на острву Врањини, експонирана према југоистоку. Туристи, који путују према мору или се враћају са мора, могли би се зауставити овдје по неколико часова ради купања и рибарења, а затим наставити пут. Ову плажу користе спортски риболовци. На овом подручју спортски риболовци највише лове укљеву и кублу. Вода Језера на овој плажи је веома бистра, чиста и топла, без икакве вегетације која би могла сметати купачима.

Конфигурација депресије условила је да Језеро добије облик троугла, чију основицу чине јужна обала Језера, а тјеме сјевероисточни обод Хумског блата. Од његових скоро геометријских извучених линија одвајају се већи и мањи заливи и затони, који имају своје називе док јединствену површину и средишњу водену масу представља дио Језера од Врањине до Скадра. Југоисточно од линије Ријека Црнојевића — Врањина — Скадар, Језеро је зашло у бројне вале и процјепе између хумова, ртова и острва. То су заливи и затони који служе као пристани изнад којих се дижу насеља. Такви су Острошки, Крњички, Радушки, Годињски, Забески, Миловићки, Гусјенички и други мањи.

Оваква разуђеност представљена заливима и затонима чини погодност за изградњу мањих пристаништа, која би била природним путем заштићена од већих таласа на отвореној језерској површини. Према томе, у перспективи, у оваквим заливима могле би се стварати мале луке за јахте, тзв. „марине“ у којима би оне могле бити гаражиране у току зиме. Свакако да се овдје мисли на перспективно развијен јахтинг-туризам јужног Јадрана. Те јахте, на завршетку сезоне, могле би Бојаном потражити зимовалиште на Језеру, утолико прије што је језерска вода слатка, а познато је да морска вода нагриза пловне објекте.

Главна пристаништа са дјелимично изграђеном обалом су: Липовик (25 m), Вирпазар, Жабљак, Плавница, Мурићи и Цкла.

Од свих језера у нашој земљи Скадарско има највише острва, особито дуж крајинске обале, око 50 већих и мањих, кречњачког састава, голих или обраслих, претежно ловором, смоквом, виновом лозом и нарором. Највеће је Врањина које је данас поново спојено са копном насипом преко којег прелазе жељезничка пруга и јадранска магистрала. Остала су острва по површини мања, а значајнија међу њима су: Липовњак, Каменик, Лесендро, Чаковица Мала и Веља, Грможур, Старчево Веље и Мало, Бешка, Велики и Мали Морачник, Велика и Мала Топхана, Градац, Врањина, Бисак, Мали крш, итд.

Нека острва могла би се валоризовати у туризму, и то двојачко: или као стационари, гдје би се изградили смјештајни капацитети за боравишни туризам или као излетнички пунктови, с обзиром да на неким постоје значајнији историјски објекти — манастири из наше средњевјековне прошлости.

У прву групу ушла би острва Врањина и Бешка, гдје би се могли изградити мотели и други смјештајни капацитети, са објектима за купање и центар за спортове на води. То се особито односи на Врањину, чија површина износи 1,72 km², дужина острва је 2 km, а ширина 1,2 km.

У другу групу убрајала би се слиједећа острва: Ком, Морачник, Грможур, Старчево и Лесендро. Ова острва су мања од првих.

Уз сјеверну обалу, која је сасвим ниска, острва скоро и нема.

Подручје око Скадарског језера богато је посебним морфолошким облицима рељефа који могу послужити као комплементарни мотиви туристичке валоризације тога региона. То се прије свега односи на пећине, видиковце и долину „фјорд Ријеке Црнојевића“.

Међу пећинама најинтересантније су: Ободска пећина, Грбочица, Бобошута и Испила. Ободска пећина је у изворишту Ријеке Црнојевића, удаљена око 300 метара од Обода, сталног врата Ријеке, које избија на дну самог ријечног корита. Дуга је око 300 метара. Отвор Ободске пећине је знатних димензија (око 20×10 m). Од њега настаје пећински канал, такође великог попречног профила, који се пружа углавном на сјевероисток. Пећина је приступачна на дужини од 350 m до великог сифонског језера. На крају језера пећински канал је затворен вертикалним зидом. Канал није разгранат и цијелом дужином је скоро једнаке ширине. Дно му је покривено блоковима обурваним са пећинског тавана, док су му стране скоро редовно вертикалне. На пећинском поду се доста често истичу мања удубљења. Кроз Ободску пећину протиче сталан ток који понире у једном бочном каналу.

Око 300 m од отвора пећине избија у корито Ријеке Црнојевића стално врело Обод, које чини, управо, група врела порећаних једно до другог. Бојењем је утврђено да постоји веза између сталног тока Ободске пећине и врела Обода. Такође је утврђена хидрографска веза између цетињског поља и врела Обода, као и отоке језера у Ободској пећини. Ободска пећина је корито подземног тока Ријеке Црнојевића.

Остале три пећине налазе се на релативно кратком растојању код села Трнова, западно од пута који води од Вирпазара до Ријеке Црнојевића.

Грбочица је испитивана средњим каналом у дужини од око 1200 m. Пронађена су још четири канала. Богата је каскадама малих језераца, великим халама са доста пећинског накита, од којих су поједин стубови обима и до 10 m.

Нешто ниже од пећине Грбочице, према сјевероистоку, на удаљености од 400 m налази се пећина Бобошута, која је испитана у дужини од свега 300 m. Прва сала је доста богата пећинским накитом и мањим језерима. Завршава се стрним сифонским каналом, чији се правац креће према југозападу, односно у правцу пећине Грбочице. Постоји вјероватноћа да се завршава ходником који је повезује са Грбочицом и Испилом, тако да све три пећине представљају, вјероватно, један систем.

Пећина Испила налази се у подножју истог брда на удаљености од око 600 m од Бобошуте. Пећина је без накита. У близини улаза налази се велико живо језеро, чији је правац усмјерен према пећини Грбочице. Сви индикатори упућују на то да ове пећине чине посебан, јединствен пећински систем повезан ходницима, који се завршавају језерима, што представља посебну и привредну вриједност, нарочито ради могућности осигурања водом овога краја.

Ове пећине пружају велике могућности туристичког коришћења, јер по својој атрактивности долазе одмах иза Липске пећине код Цетиња, али за њихову туристичку валоризацију потребно је, у првом реду изградити прилазни пут, који би спајао пећине са путем Вирпазар — Ријека Црнојевића. Данас су село Трново и пећине спојене сеоским путем који их повезује код села Комарна са главним путем.

Подручје Скадарског језера има и неколико познатих видиковаца, међу којима се истичу: Ободска страна и Кошћеле, Павлова страна, Буковичка страна и брдо Врањина.

Видиковац Ободска страна налази се директно изнад Ободске ријеке, одакле се пружа поглед на вертикалне ободске литице, затим преко Ријеке Црнојевића и Скадарског „фјорда“ у правцу Проклетија. Приступачност је веома добра, јер је видиковац повезан колским путем правца Кошћеле — Љуботињ — Црмница.

Видиковац Павлова страна налази се у непосредној близини Ријеке Црнојевића. Простире се на краћем потезу уз цесту у правцу Ријека Црнојевића — Титоград, а налази се испод села Метериза. Са њега се пружа један од најљепших погледа на јединствени Скадарски „Фјорд“.

Буковичка страна је видиковац на магистралном путу идући од Петровца према Титограду, изнад села Буковица. Заузима мањи простор уз сами пут. Видиковац је нарочито значајан ради погледа на Црмничко поље, Скадарско језеро, масив Проклетија и на дио Румије.

Брдо Врањина, доскорашње острво, налази се директно на магистралу близу Вирпазара и са својим врховима, а нарочито котом 302 m, представља изванредан видиковац у подручју скадарске котлине. Са његовога врха отвара се јединствен поглед на скоро читаву површину Скадарског језера и према Бјеласици и Сињајевини.

На путу према Остросу, значајнији видиковци су изнад Години, Буравца и Мурића. Са њих се доживљава један мали архипелаг, минијатурних размјера, са малим лагунама „фјордовима“, питомом обалом, пјесковитом плажом, итд. На овом путу се пролази кроз кестенове шуме, костањнице дугачке до три километра.

Један од најинтересантнијих видиковаца је на путу Вирпазар — Острос — Улцињ, преко Владимира и Шаса. Тако јадранска магистрала има логичан наставак кроз најатрактивније дјелове Скадарског језера. На превоју између скадарско-улцињске котлине доживљава се одједном Језеро и море са широком панорамом, па је овај крај оживио и користе се природне љепоте, а особито ловно богатство Крајине и Штоја.

Поред наведених видиковаца, има још велики број локалитета, који заслужују посебну пажњу и обавезно обељежавање.

Ниједан од поменутих видиковаца није уређен, није изграђен ни један угоститељски објект који би омогућио дуже задржавање туриста, а сви се налазе на значајнијим комуникацијама.

У природне мотиве убрајамо и „фјорд“ Скадарског језера. Овај „фјорд“ је потоњена рјечна долина Црнојевића Ријека, чија дужина износи од вароши Ријеке Црнојевића до Плоча 10 km. Стране овог залива су веома стрме, јер је долина уска све до села Граба, а одатле је залив нешто шири. Средином овог залива, обраслог лопухом, јасно се види пловни пут ширине око 10 m, са којег је очишћен лопух и по коме се врши саобраћај са Ријеком Црнојевића.

Овај туристички мотив могао би се валоризовати кроз свакодневне излете моторним чамцима до Ријеке Црнојевића, па до острва Врањине, особито за оне туристе који би као стационар одредили Ријеку Црнојевића (здравствени туризам) или оне који би се стационирали на острву Врањини.

Скадарско језеро представља по својој површини највеће језеро на Балканском полуострву и највеће у јужној Европи, али је оно истовремено по својој просјечној дубини и једно од најплићих у овом дијелу Европе.

Његова просјечна дубина износи при површини од 391 km² свега 4 m. Дубине Језера су неједнаке. Језерско дно се постепено спушта од равне сјеверне обале ка јужној и југозападној. Тако се дубина Језера креће на сјеверном и сјеверозападном ободу од 1 до 3 m, уз југозападну од 2 до 6 m, а на пучини од 4 до 7 m. Језеро је најдубље и најшире у југоисточној половини, ка Скадру.

Дубине Језера утицале су на пловидбене прилике. То се особито односило на веће бродове. Због тога је још од 1906. године у име „Барског друштва“ инж. Фалкони почео копати канале око Вирпазара, Плавнице и Ријеке Црнојевића, према Језеру. Дужина канала Плавница је 1 km, канала Вирпазар 2,3 km, док канал за Ријеку Црнојевића иде самим ријечним током од Липовика близу Ријеке Црнојевића. Углавном, сви канали су дубоки 2,50 m, а при врху широки 14 метара, тако да је омогућена пловидба до наведених насеља. Канали су означени стубовима по ријечном систему. Већином су то дрвени стубови, који су на многим мјестима већ пропали. Данас по Језеру плове бродови са малим газом, па се саобраћај лако одвија и за вријеме ниског водостаја.

Колебање нивоа воде најбоље се може пратити преко водомјерних летви које се налазе у Вирпазару и Ријечи Црнојевића. Колебања воде у Скадарском језеру утичу на водени саобраћај преко Језера, као и на плавање огромних површина, особито његове ниске сјеверне обале.

Средњи датум подизања нивоа Језера креће се око 25. октобра, а средњи датум опадања нивоа језерске воде око 15. фебруара.

Због мале дубине таласи достижу максимум до 1 m висине, а најчешћи су са висином од 70 cm. Те таласе ствара сјевер, који дува махом у зимској половини године слаповито и снажно. Висина таласа нема значајнијег утицаја на пловидбу језером.

За једрење по Језеру особито су погодни даник, ноћник, мурлан и габрин. Даник је погодан за једрење из правца Скадра према Плавници и Вирпазару. Габрин дува из југозападног правца особито у пролеће и јесен. То је снажан вјетар, којим се може једрити, али и погубљан јер може да преврне брод.

Веома су честе и тишине, које у Подхуму износе 580 промила, што значи да је и велики број дана без вјетра, па се пружају погодности за скијање на води.

У Језеру је данас утврђен велики број врста риба. Међу њима су са привредног становишта најважније: укљева, шаран (крап), скобаљ, јегуља и скакавица. Другостепени значај имају:

брцак, лола, клијен, кечига, кубла, ципол и лист. Неке од њих као кечига, кубла, ципол и лист, долазе Бојаном из мора.

Поред наведених врста у Језеру живе и представници салмонидних врста главатица и поточна пастрмка.

По количини улова најзначајнија је укљева, која учествује са 60% и шаран са 20 до 25%. Преосталим процентом учествују остале врсте рибе.

На Скадарском језеру се улови 95% цјелокупних улова слатководне рибе у Црној Гори. У укупном улову рибе Црне Горе (слатководне и морске) Скадарско језеро учествује са око 65%. Језеро учествује и са 10 до 14% у укупном слатководном рибарству Југославије.

Производна база рибарства представља око 22.000 хектара водене површине на југословенској страни при ниском водостају и плавно подручје око 18.000 хектара, које скоро примарно утиче на богатство исхране и на размножавање риба.

Рачуна се да оптимални годишњи улов на Језеру може да износи 68 до 70 kg по хектару. То је још увијек далеко иза Дојранског језера (200 kg/h), али и далеко више у односу на Пребанско (3 kg/h) и Охридског (15 kg/h).

Због повољних услова на Језеру се већ неколико година одржавају спортска риболовна такмичења, која су у почетку била само локалног карактера. Посљедњих година на насипу између Врањине и Танког рта одржавају се међуградска, међурепубличка и савезна такмичења. Поред ових, одржавају се и такмичења између појединих градова Италије и Титограда. Наведено мјесто између Врањине и Танког рта је веома погодно, особито за лов удицама на пловак. Најважнији чиниоци који су утицали да се на поменутом насипу одвијају спортска такмичења су: дужина насипа, отвореност Језера, могућност паркирања аутомобила, фреквенција саобраћаја јадранском магистралом итд. Дужина насипа који представља стазу дугу 800 m у правој линији, омогућава свим такмичарима подједнаке могућности за улов. Они се по насипу правилно размјесте на одстојању од 5 до 15 метара. Тако је омогућено да се наједном могу смјестити до 150 такмичара.

Богатство рибе и отвореност језерске површине омогућава улов већег броја комада. Познато је да за такмичења спортског риболова „удицом на пловак“, није важан квалитет рибе, већ број комада и укупна тежина, тј. само се ова два елемента будују за пласман. Ипак напомињемо да се најчешће лове лола, црвенперка, клијен и сасвим мало укљева. Тако један такмичар може уловити за три сата, колико та спортска дисциплина траје, од 200 до 300 комада рибе, тј. од 4 до 5 kg.

На острву Врањини, код досадашње биолошке станице, омогућено је паркирање већег броја аутомобила којима долазе такмичари и остали посјетиоци ове јединствене приредбе.

Најзначајније међународно такмичење одржава се 12. и 13. јула сваке године и оно носи назив Трофеј „Скадарско језеро — златна укљева“.

Поред Трофеја „Скадарско језеро“ одржавају се и такмичења у „лову удицом на дно“ под називом Трофеј „Морача“. Ово такмичење се одржава на каналу Морача у непосредној близини њеног ушћа у Језеро.

Интересантно је да се, у мањем обиму, одржавају и зимска риболовна такмичења. Ова риболовна такмичења имају све већи значај за туризам. Страни и домаћи риболовци долазе неколико дана раније, често и са породицом, да испитају могућности улова, односно да се припреме за само такмичење.

Изразито повољан положај, блага медитеранска клима, величина Језера, релативно мала дубина и богата вегетација његове сјеверне обале, чини Скадарско језеро једним од највећих европских зимовалишта птица мочварица, чему поред осталог доприноси и чињеница да се оно ријетко мрзне.

Сјеверна обала представља огромну плавлѐну површину од 10.000 h, која се протеже од линије Курило, Бериславци, Матагужи и Потхум. Ова зона се карактерише бројним изворима у самој зони плавлѐња и великим бројем притока (Морача, Цијевна, Гостиљска ријека, Велика и Мала Мрка, итд.). Сјевероисточна обала се одликује густом макрофитском вегетацијом са зоналним распоредом биљних асоцијација. Зонални распоред дуж сјеверне обале пружа изванредне услове за зимовање разних ловних птица. Овај плавлени терен је најбогатије насеље птицама, не само у зимској, већ и у свим другим сезонама, а нарочито у касну јесен и рано прољеће.

У таквом амбијенту птице налазе повољније услове него на осталим дјеловима Језера за заштиту од временских непогода, честих хладних и јаких вјетрова, а, поред осталог, ту им је по тешко приступачним теренима обезбијеђен и потребан мир и заклон од човјека. Ту се у огромним количинама налази сјемена на биљној барској вегетацији, а по барским биљкама налазе се и разни бескичмењаци и велики број инсеката, који служе за исхрану птица. Ту су и најповољнији услови за градњу гнијезда и гнијеждење птица. Све ово пружа повољне услове за боравак птица на плавном терену у свим годишњим добима. Овоме треба придодати и мале дубине дуж овог појаса и богатство у органским материјама.

Према најновијим истраживањима, за последњих неколико година на Скадарском језеру забиљежено је преко 150 врста мочварица и осталих птица.

Захваљујући погодним комуникацијама, Вирпазар се све више афирмише као атрактивно туристичко мјесто. Постаје омиљено излетиште Титограђана, а све чешће га посјећују и странци. С обзиром на природне услове, нарочито погодне климатске прилике, као и повољне хидрографске особине језерске воде,

постоје велике потенцијалне могућности за развитак туризма у овом мјесту.

Вирпазар, као језерско пристаниште, треба да добије улогу прворазредне транзитне станице за разна туристичка кретања по Језеру.

Живописност пејсажа, разни природни мотиви и атрактивност културноисторијских споменика од непроцјењиве вриједности, чека туристичку валоризацију. Туристички боравак би овдје могао бити са богатом мотивском садржином. За сада, у читавом скадарском басену туризам је излетнички, привремен и још увијек слабо организован. Овдје постоје јединствене могућности за разне спортове на води: једрење, пливање, веслање и риболов.

Одавде се врло лако могу изводити излети вијугавом и прекрасном долином Црнојевића Ријеке до Обода, познатог историјског мјеста, до Цетиња, града музеја у подгорини Ловћена, или излетничка кретања долином Мораче до Титограда, Дукље, манастира Мораче са познатим фрескама и ризницом.

Према томе, овдје се прешлићу могућности за разне мотивације кретања, као што су: језерски и ријечни, пејсажни и споменички, а поготово ловни и риболовни туризам. У комплексу ових могућности Вирпазар има сва преимућства да у перспективи постане првокласно туристичко средиште, из којег ће се дириговати цјелокупном туристичком активношћу Скадарског језера.

Варошица Ријека Црнојевића лежи у долини истоименог рјечног тока, усјеченог у сјеверозападни обод Скадарског језера.

Њена околина, тј. гравитациона сфера захвата 2,05 km² перискадарског подручја, познатог под традиционалним именом „Ријечка нахија“. Цијела је област баш нагнута ка долини ријеке, те је она њено природно средиште, сабирна област свих односа, које њено становништво има међу собом и са спољашњим свијетом.

Све већи број посјетилаца диве се пејсажним мотивима који су инспирисали наше познате сликаре Милуновића, Лубарду, Аралићу и друге, што оправдава изградњу већег броја угоститељских објеката. Овдје би требало градити угоститељске објекте у стилу који не би нарушио природни амбијент овог романтичног насеља. Вјероватно би највише одговарали објекти на сојеницама. Ови објекти би морали да имају и своје чамце за шетњу по вијугавој ријечи, као и посебне чамце за рибарење по ријечи и језеру.

С обзиром на климатске карактеристике које су овдје веома повољне, због чега Ријеку Црнојевића називају црногорском „Ницом“, постоје могућности за изградњу стационара који би служили за опоравак грађана. Таква изградња представљала би један од услова за развој здравственог туризма.

Пошто је изграђен пут до Обода у дужини од око 3 km, а потребно би било у зидинама тога старог града, или испред њега, изградити један угоститељски објекат, како би Ријечки град постао излетиште сталних становника Ријеке Црнојевића и Титограда.

Титоград, као највећи дисперзив, највећа је градска агломерација, политички, привредни и културни центар Црне Горе. Налази се на најважнијој саобраћајној раскрсници Црне Горе, из које се рачвају путеви у свим правцима. Ово градско насеље имало је 1967. године 50.000 становника, а данас близу 85.000.

Овај град, као ријетко који у нашој земљи има тако велики број дана са веома високим температурама, да га због тога често пута називају „врућим котлом“.

„За разлику од других градских агломерација и индустријских центара, гдје постоји низ иницирајућих фактора у излетничком туризму, овдје у Титограду клима, тј. високе температуре су најзначајнији фактор“. Може се слободно рећи да ове високе температуре, тј. несношљиве врућине које владају у Титограду за вријеме летњих мјесеци, покрећу велике масе излетника у ближу и даљу околину ради освјежења и рекреације.

Мало је градова у нашој земљи, који имају тако идеалне услове за развој излетничког туризма, као што је то случај са Титоградом. Довољно је напоменути да се на удаљености 50 до 100 km од Титограда (а и у његовој непосредној близини), налазе изванредне природне љепоте и атрактивности, веома разноврсне по мотивима, као што су море, језеро, високе планине, ријеке, бројни културноисторијски споменици итд.

П. Поповић је на основу својих критеријума (удаљеност излетишта од Титограда, стање саобраћајница, степен туристичке атрактивности и њихово перспективно стање за развој излетничког туризма и туризма уопште) уврстио Скадарско језеро у тзв. другу излетничку зону Титограда.

Близина Титограда и Црногорског приморја, релативно добре саобраћајнице, изванредне природне атрактивности и богатство културноисторијских споменика учинили су Скадарско језеро веома погодним за развој излетничког и транзитног туризма. С обзиром на напријед изнијето, потребно је што хитније приступити реализацији туристичке концепције Скадарског језера и то, прије свега, даљом туристичком изградњом и већом пропагандом ових изванредних природних атрактивности.

ЗАКЉУЧАК

На основу свега изложеног, закључујемо да Скадарско језеро представља значајан туристичко-географски потенцијал. Његов необичан облик, са многобројним малим острвима и заливима, окружен планинским обронцима, његове хидрографске

особености — омогућују да се његове морфолошке и хидрографске особености искористе у потпуности, особито ако се оне повежу са изванредним могућностима за лов на птице и риболов. Тада би свакако постојале могућности за валоризацију више вриједности. Томе би допринио велики број културноисторијских споменика разасутих по обали и острвима, који говоре о богатој историјској прошлости овог некадашњег центра Зетске државе.

Благодарећи његовој околини, овдје не постоји проблем снабдијевања свјежим намирницама, а још мање проблем воде. Скадарско језеро је ушло у глобални просторни план пројекта „Јужни Јадран“, па ће и то, свакако, допринијети његовом бржем туристичком развоју.

Vladimir ŽUNJIĆ

MORPHOLOGICAL-HYDROGRAPHIC TOURIST POTENTIAL OF LAKE SKADAR

Summary

Lake Skadar is situated in southeastern part of Montenegro, on the border towards Albania, between the 42°03' and 42°21' of northern geographical width and 19°03' and 19°30' of eastern geographical length.

There are a few opinions concerning the period and way of genesis of the lake. Cvijić states that the lake basin formerly used to be a karstic field, which was sunk caused by the tectonic reasons.

The length of coastal line is 162 km, and the coefficient of cutting up is 3.6.

The relief of littoral terrain is twofold. Northern and northwestern coast is low and flooded, and it is not appropriate for construction of any kind of tourist object. Southern and southwestern ones are steep and stony with numerous islands under it. On this coast there also are a few beaches, among which the largest one is below the village Murići, which could be used for recreation.

Great cutting up, represented by bays is favourable for making of »fleets«.

Numerous isles could be evaluated in tourism in two ways: either as stationaries for residential tourism or as the spots for picnics, since there are important historical objects from our medieval past on them.

This area is rich in caves (Obodska, Grbočica, Bobošuta and Ispila) which offer great possibilities for tourist purposes.

Along the edge of Lake Skadar there are a few known scenic spots on which smaller tourist objects could be built.

Relief motive is also the »fiord of Lake Skadar« which could be evaluated by picnics on motor boats.

The lake is rich in fish, and besides the economical, due to other favourable conditions, on the lake fishing, domestic and international sport competitions are held.

Favourable climatic and hydrographical conditions enable the development of hunting tourism, because over 150 species of birds of marshes lives there.

The largest centers on the coast are Virpazar and Rijeka Crnojevića.

On basis of the above mentioned we conclude that morphological hydrographical tourist potential of Lake Skadar represents one of basis of future development of tourism in this region.